

İmanlı Fazilet, medar-ı tahakküm olmadığı gibi, sebeb-i istibdat da olamaz

Bediüzzaman Said Nursî

İstibdat hayvaniyetten gelmez

Suâl: “Şu pis istibdat ne vakitten beri başlamış, geliyor?”

Cevap: İnsanlar hayvanlıktan çıkıp geldiği vakit, nasılsa bunu da beraber getirmiştir.

Suâl: “Demek istibdat hayvaniyetten gelmez?”

Cevap: Evet... Müstebit bir kurt, biçare bir koyunu parça parça etmek, dâimâ kavî, zayıfı ezmek, hayvanların birinci düstur ve kavânin-i esâsiyesindedir.

Suâl: “Sonra?”

Cevap: Şeriat-ı Garrâ zemine nüzûl etti; tâ ki; zeminin yüzünü temiz ve insanın yüzünü ak etsin, şu insâniyetten siyah lekesini izâle etsin; hem de, izâle etti. Fakat vâesefâ ki, muhît-i zamânî ve mekâninin tesiriyle, hilâfet saltanâta inkılâp edip, istibdat bir parça hayatlandı. Tâ Yezid zamanında, bir derece kuvvet bularak, başını kaldırdığından, İmam Hüseyin Hazretleri hürriyet-i şer’iye kılıncını çekti, başına havâle eyledi. Fakat ne çare ki, istibdâdın kuvveti olan cehil ve vahşet, cevânib-i âlemde zeynâb gibi Yezid’in istibdâdına kuvvet verdi.

Suâl: “Şimdiki meşrûtiyet, istibdat nerede? Onların harekâtı nerede? Hilâfet, saltanat nerede? Nasıl tatbik ediyorsun? Yekdiğerine musâfaha ve temas ettiriyorsun, aralarında karnlar ve asırlar var?”

Cevap: Meşrûtiyetin sırrı, kuvvet kanundadır, şahıs hiçtir. İstibdâdın esâsı, kuvvet şahısta olur, kânunu kendi keyfine tâbî edebilir, hak kuvvetin mağlûbu. Fakat, bu iki ruh her zamanda birer şekle girer, birer libas giyer. Bu

İslâmiyet güneş gibidir, üflemele sönmez. Gündüz gibidir; göz yummakla gece olmaz.

Gözünü kapayan,
yalnız kendine
gece yapar.
Fenn-i hikmette
takarrur etmiştir
ki: Hiss-i dinî,
bâhusus din-i
hakk-ı fitrînin
sözü daha nâfiz,
hükmü daha
âli, tesiri daha
şedittir.

zamanın modası böyle giydiriyor. Zannolunmasın, istibdat galebe ettiği zaman tamamen hükümünü icrâ etmiş, meşrûtiyet mağlup olduğu vakit mahvolmuş. Kellâ! Kâinatı gâlib-i mutlak hayır olduğundan, pekçok envâ ve şubât-ı heyet-i içtimâiyede meşrûtiyet hükümfermâ olmuştur. Cidâl berdevam, harb ise seccâldır.

Münazarat, s. 37-38.

İnkılab-ı siyasi dine zarar veremez

Sual: Dine zarar olmasın, ne olursa olsun?

Cevap: İslâmiyet güneş gibidir, üflemele sönmez. Gündüz gibidir; göz yummakla gece olmaz. Gözünü kapayan, yalnız kendine gece yapar. Hem de, mağlûp biçare bir reise yahut müdahin memurlara veyahut mantıksız bir kısım zabıtlere itimat edilirse ve dinin himayesi onlara bırakılırsa mı daha iyidir; yoksa efkâr-ı âmme-i milletin arkasındaki hissiyat-ı İslâmiyenin mâdeni olan, herkesin kalbindeki şefkat-i imâniye olan envâr-ı İllâhînin lemeâtının içtimâlarından ve hamiyet-i İslâmiyenin şerârât-ı neyyirânesinin imtizacından hasıl olan amûd-u nuranînin ve o seyf-i elmasın hamiyetine bırakılırsa mı daha iyidir, siz muhakeme ediniz.

Evet, şu amûd-u nuranî, (Risale-i Nur'u hissetmiş ki, üç sayfa ile cevap veriyor. Fakat siyaset perdesi başka renk vermiş.) dinin himayetini, şehametinin başına, murakabenin gözüne, hamiyetinin omzuna alacaktır. Görüyorsunuz ki, lemeât-ı mütefferika, tele'lüe başlamış. Yavaş yavaş incizab ile imtizaç edecektir. Fenn-i hikmette takarrur etmiştir ki: Hiss-i dinî, bâhusus din-i hakk-ı fitrînin sözü daha nâfiz, hükmü daha âli, tesiri daha şedittir.

Elhasıl: Başkasına itimat etmeyen nefsiyle teşebbüs eder. Size bir misal söyleyeceğim: Siz geçersiniz. Göçerin malı koyundur; o işi bilirsiniz. Şimdi herbiriniz, bazı koyunları bir çobanın uhdesine vermişsiniz. Hâlbuki çoban tembel ve muavini kayıtsız, köpekleri değersizdir. Tamamıyla ona itimat etmeniz, rahatla evlerinizde yatsanız, biçare koyunları müstebit kurtlar ve hırsızlar ve belâlar içinde bıraksanız daha mı iyidir; yoksa onun adem-i kifayetini bilmekle nevm-i gaffeti terk edip, hanesinden her biri bir kahraman gibi koşsun, koyunların etrafında halka tutup, bir çobana bedel bin muhafız olmakla, hiçbir kurt ve hırsız cesaret etmesin, daha mı iyidir? Acaba Mâmehuran hırsızlarını tevbekâr ve sofî eden şu sır değil midir? Evet, ruhları ağlamak istedi, biri baha-ne oldu, ağladılar.

Evet, evet, neam, neam. Sivrisinek tantanasını kesse, balarısı demdemesini bozsa, sizin şevkiniz hiç bozulmasın, hiç teessüf etmeyiniz. Zira kâinatı nağamatıyla raksa getiren hakaikin esrarını ihtizaza veren musika-i İllâhiye hiç durmuyor; mütemediyen güm güm eder.

Padişahların padişahı olan Sultan-ı Ezelî, Kur'ân denilen musika-i İllâhiyesi ile umum âlemi doldurarak kubbe-i âsumanda şiddetli ses getirmekle, sadef-i kefh-misâl olan ulema ve meşâyih ve hutebânın dimağ, kalb ve femlerine vurarak, aks-i sadâsı onların lisanlarından çıkıp seyir ve seyelân ederek, çeşit çeşit sadâlarla dünyayı güm güm ile ihtizaza getiren o sadânın tecessüm ve intibayla; umum kütüb-ü İslâmiyeyi bir tanbur ve kanunun bir teli ve bir şeridi hükmüne getiren ve herbir tel, bir nev'iyle onu ilân eden o sadâ-yı semavî ve ruhanîyi kalbin kulağıyla işitemeyen veya dinlemeyen; acaba o sadâya nispeten sivrisinek gibi bir emîrin demdemelerini ve karasinekler gibi bir hükümetin adamlarının vızvızlarını işitecek midir?

Elhasıl: İnkılab-ı siyâsî cihetiyle dininden havf eden adamın dinde hissesi, beytü'l-ankebut gibi zayıf düşmüş cehalettir, onu korkutur; taklittir, onu telâşa düşürttürür. Zira itimad-ı nefsin fikdanı ve aczin vücudu cihetiyle, saadetini yalnız hükûmetin cebinden zannettiğinden; kalbini, aklını da hükûmetin kesesinden tahayyül eder, korkar.

Münazarat, s. 44-47.

Bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez

Adalet-i mahzâ ile adalet-i izafiyenin izahı şudur ki:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا¹

ayetin mânâ-ı işarısiyle, bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir fert dahi, umurun selâmeti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakkın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir.

Adalet-i izafiyeye ise, küllün selâmeti için cüz'ü feda eder. Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. Ehvenüşşer diye bir nevi adalet-i izafiyeyi yapmaya çalışır. Fakat adalet-i mahzâ kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez. Gidilse zulümdür.

Mektubat, s. 57.

İmanlı fazilet, medar-ı tahakküm olmadığı gibi, sebep-i istibdat da olamaz

Tenkîtkârâne bir suale cevaptır.

Ehl-i dünya tarafından deniliyor ki: “Sen neden bizden küstün? Bir defa olsun hiç müracaat etmeyip süktüt ettin. Bizden şiddetli şekvâ edip ‘Bana zulmediyorsunuz’ diyorsun. Hâlbuki bizim bir prensibimiz var, bu asrın muktezası olarak hususî düsturlarımız var. Bunların tatbikini sen kendine kabul etmiyorsun. Kanunu tatbik eden zalim olmaz. Kabul etmeyen isyan eder.

Ezcümle, bu asr-ı hürriyette ve bu yeni başladığımız cumhuriyetler devrinde, müsavat esası üzerine tahakküm ve tagallübü kaldırmak düsturu bizim bir kanun-u esasımız hükmüne geçtiği halde, sen kâh hocalık, kâh zâhidlik suretinde teveccüh-ü âmmeyi kazanarak, nazar-ı dikkati kendine celb ederek, hükûmetin nüfuzu haricinde bir kuvvet, bir makam-ı içtimâî elde etmeye çalıştığın, zâhir halin ve eski zamandaki macera-yı hayatının delâletiyle anlaşılıyor. Bu hal ise, şimdiki tabirle, burjuvaların müstebidâne tahakkümleri içinde hoş görünebilir. Fakat bizim tabaka-i avâmın intibahıyla ve galebesiyle tezahür eden tam sosyalizm ve bolşevizm düsturları bizim daha ziyade işimize yaradığı için o sosyalizm düsturlarını kabul ettiğimiz halde, senin vaziyetin bize ağır geliyor, prensiplerimize muhalif düşüyor. Onun için sana verdiğimiz sıkıntıdan şekvâya ve küsmeye hakkın yoktur.”

Elcevap: Hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede bir çığır açan, eğer kâinattaki kanun-u fitrata muvafık hareket etmezse, hayırlı işlerde ve terakkide muvaffak olamaz. Bütün hareketi şer ve tahrip hesabına geçer. Madem kanun-u fitrata tatbik-i harekete mecburiyet var; elbette fitrat-ı beşeriyeyi değiştirmek ve nev-i

Elhasıl: İnkılab-ı siyâsî cihetiyle dininden havf eden adamın dinde hissesi, beytü'l-ankebut gibi zayıf düşmüş cehalettir, onu korkutur; taklittir, onu telâşa düşürttürür. Zira itimad-ı nefsin fikdanı ve aczin vücudu cihetiyle, saadetini yalnız hükûmetin cebinden zannettiğinden; kalbini, aklını da hükûmetin kesesinden tahayyül eder, korkar.

1- “Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir.” Mâide Sûresi, 5:32.

*Cenâb-ı Hak,
insan nevini,
binler neveleri
sümbül verecek ve
hayvânâtın sair
binler neveleri
kadar tabakat
gösterecek bir
fıtratta yaratmış-
tır. Sair hayvânât
gibi kuvâlarına,
lâtifelerine,
duygularına had
konulmamış;
serbest bırakıp
hadsiz makamatta
gezecek istidat
verdiğinden, bir
nevi iken binler
nevi hükmüne
geçtiği içindir ki,
arzun halifesi ve
kâinatın netice-
si ve zîhayatın
sultanı hükmüne
geçmiştir.*

beşerin hilkatindeki hikmet-i esasiyeyi kaldırmakla, mutlak müsavat kanunu tatbik edilebilir.

Evet, ben neseben ve hayatça avam tabakasındayım. Ve meşreben ve fikren, müsavat-ı hukuk mesleğini kabul edenlerdenim. Ve şefkaten ve İslâmiyetten gelen sırr-ı adaletle, burjuva denilen tabaka-i havassın istibdat ve tahakkümlerine karşı eskiden beri muhalefetle çalışanlardayım. Onun için, bütün kuvvetimle adalet-i tâmmehinde, zulüm ve tagallübün ve tahakküm ve istibdadın aleyhindeyim.

Fakat nev-i beşerin fıtrâtı ve sırr-ı hikmeti, müsavat-ı mutlaka kanununa zıttır. Çünkü Fâtır-ı Hakîm, kemâl-i kudret ve hikmetini göstermek için, az birşeyden çok mahsulât aldırır ve bir sayfada çok kitapları yazdırır ve birşeyle çok vazifeleri yaptırdığı gibi, beşer nevi ile de binler nevin vazifelerini gördürür. İşte o sırr-ı azîmdendir ki, Cenâb-ı Hak, insan nevini, binler neveleri sümbül verecek ve hayvânâtın sair binler neveleri kadar tabakat gösterecek bir fıtratta yaratmıştır. Sair hayvânât gibi kuvâlarına, lâtifelerine, duygularına had konulmamış; serbest bırakıp hadsiz makamatta gezecek istidat verdiğinden, bir nevi iken binler nevi hükmüne geçtiği içindir ki, arzın halifesi ve kâinatın neticesi ve zîhayatın sultanı hükmüne geçmiştir.

İşte, nev-i insanın tenevvünün en mühim mayası ve zembereği, müsabaka ile, hakikî imanlı fazilettir. Fazileti kaldırmak, mahiyet-i beşeriyenin tebdiliyle, aklın söndürülmesiyle, kalbin öldürülmesiyle, ruhun mahvedilmesiyle olabilir. Evet, şu hürriyet perdesi altında müthiş bir istibdadı yaşayan şu asrın gaddar yüzüne çarpılmaya lâyık iken ve Hâlbuki o tokada müstehak olmayan gayet mühim bir zâtın yanlış olarak yüzüne savrulan kâmilâne şu sözü,

Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hürriyet?

Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen âdemiyetten!

Sözünün yerine, bu asrın yüzüne çarpmak için ben de derim:

Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hakikat?

Çalış, kalbi kaldır, muktedirsen âdemiyetten!

Veyahut Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı fazilet?

Çalış, vicdanı kaldır, muktedirsen âdemiyetten!

Evet, imanlı fazilet, medar-ı tahakküm olmadığı gibi, sebep-i istibdat da olamaz. Tahakküm ve tagallüb etmek faziletsizliktir. Ve bilhassa ehl-i faziletin en mühim meşrebi, acz ve fakr ve tevazu ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye karışmak tarzındadır. Lillâhilhamd, bu meşrep üstünde hayatımız gitmiş ve gidiyor. Ben kendimde fazilet var diye fahir suretinde dâvâ etmiyorum. Fakat nimet-i İlahiyeyi tahdis suretinde şükretmek niyetiyle diyorum ki:

Cenâb-ı Hak, fazl ve keremiyle, ulûm-u imaniye ve Kur'âniyeye çalışmak ve fehmetmek faziletini ihsan etmiştir. Bu ihsan-ı İlahîyi bütün hayatımda, lillâhilhamd, tevfik-i İlahî ile şu millet-i İslâmiyenin menfaatine, saadetine sarf ederek, hiçbir vakit vasıta-i tahakküm ve tagallüb olmadığı gibi, ekser ehl-i gâflatçe matlup olan teveccüh-ü nâs ve hüsn-ü kabul-ü halk dahi, mühim bir sırta binaen benim menfûrumdur, onlardan kaçıyorum. Yirmi sene eski hayatımı zayi ettiği için onları kendime muzır görüyorum. Fakat Risale-i Nur'u beğenmelerine bir emâre biliyorum, onları küstürmüyorum.

İşte, ey ehl-i dünya! Dünyanıza hiç karışmadığım ve prensiplerinizle hiçbir cihet-i temasım bulunmadığı ve dokuz sene esarettteki bu hayatımın şehadetleriyle yeniden dünyaya karışmaya hiçbir niyet ve arzum yokken, bana eski bir mütegalip ve daima fırsatı bekleyen ve fikr-i istibdat ve tahakkümü taşıyan

bir adam gibi yapılan bunca tarassut ve tazyikiniz hangi kanunladır? Hangi maslahatladır? Dünyada hiçbir hükümet böyle fevkalkanun ve hiçbir ferdin tasvibine mazhar olmayan bir muameleye müsaade etmediği halde, bana karşı yapılan bu kadar bed muamelelere, yalnız değil benim küsemem, belki eğer bilse nev-i beşer küser, belki kâinat küsüyor.

Lem'alar, s. 174-175.

Cumhuriyetler devrinde tahakküm ve tegallübü kaldırmak düsturu var

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ اِنَّ اللّٰهَ بِالْعَمْرِوْهُ قَدْ جَعَلَ اللّٰهَ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

Gibi âyetlerle, üç işaret ile Risâle-i Nur müellifine ve Risâle-i Nur'a âit çoklar tarafından deniliyor ki: "Sen ehl-i dünyanın dünyasına karışmadığın halde, nedendir ki, herbir fırsatta senin âhretine karışıyorlar? Hattâ hiçbir hükümet târiküd-dünya ve münzevîlere karışmıyor" meâlinde bir suâle karşı gâyet güzel cevap veriyor.

BİRİNCİ İŞARET: Risâle-i Nur müellifi ve Risâle-i Nur, bütün ehl-i îmânın, husûsan Isparta vilâyetinin mânevî terakkiyatlarına ve îmânlarının inbisâtına mühim bir medâr olduğundan, bu suâlin cevabını, din ve şeriat nâmına haklarını müdafaa mecbur olduklarından, dinsizlere karşı müdafaa vazifesi, insanların, husûsan Isparta vilâyetinin insanların hakları olduğunu katî gösterir.

İKİNCİ İŞARET: Tenkit ve istifsarkârâne, mimsiz medeniyet tarafından denilen, "Sen neden bizden küstün ve bize müracaat etmiyorsun? Hâlbuki bizim prensibimiz var; bu asrın muktezâsı olarak hususî düsturlarımız var. Bunların tatbikini, sen kendine ve ehl-i îmâna kabul etmiyorsun. Hâlbuki bu cumhuriyetler devrinde tahakküm ve tegallübü kaldırmak düsturu var. Hâlbuki sen hocalık ve inzivâ perdesi altında nazar-ı dikkati celb etmecliğin ve hükûmetin rejimi hilafına çalıştığını, mâcerâ-yı hayatın gösteriyor. Bu senin hâlin burjuvalara mahsustur. Bizim, avam tabakasının intibâhı ile sosyalizm ve bolşevizm düsturlarını tatbik etmek işimize yarıyor. Prensiplerimize muhâlif ve burjuva denilen tabaka-i havassın istibdat ve tahakkümleri altında adâlet-i mahzâyı kabul etmek ağır geliyor" gibi suâllerine karşı,

Ne mümkün zulm ile bidâd ile imhâ-yı hakikat,

Çalış, kalbi kaldır, muktedirsen, âdemiyetten!

Düsturuyla, Cenâb-ı Hakkın fazlakeremiyle ulûm-u îmâniye ve Kur'âniyeyi fehmetmek faziletini ihsan ettiğini ve bu ihsânı kaldırmaya uğraşan, insan sûretinde şeytanlar olduğunu; birkaç mühim misal ile ehl-i ilhâd ve kısmen münafıklar bu fevkalkanun muâmeleyi hiçbir hükûmet ve hiçbir ferdin

Cenâb-ı Hakkın fazlakeremiyle ulûm-u îmâniye ve Kur'âniyeyi fehmetmek faziletini ihsan ettiğini ve bu ihsânı kaldırmaya uğraşan, insan sûretinde şeytanlar olduğunu; birkaç mühim misal ile ehl-i ilhâd ve kısmen münafıklar bu fevkalkanun muâmeleyi hiçbir hükûmet ve hiçbir ferdin tasvibine mazhar olmayan bu muâmeleye cumhuriyet hükûmeti müsaade etmediğini; değil yalnız Risâle-i Nur müellifi, eğer fehmetse nev-i beşer küseceğini ve anâsırın hiddetlendiğini göstermekle, gâyet güzel bir cevap veriyor.

2- Allah'a tevekkül edene Allah kâfidir. Allah emrini mutlaka gerçekleştirir. Allah herşeye bir ölçü takdir etmiştir. Talâk Süresi: 3.

Eğer insan bir cesetten ibâret ol- saydı, lâyemûtâne dünyada kalsa ve kabir kapısı kapansa ve ölüm öldürülse, o vakit vazifeler yalnız maddî askerlik ve idare memurlarına mahsus kalırdı. Hâlbuki böyle mânevî ve gâyet mühim ve bütün beşeri alâkadar eden bir vazifenin inkârı, "El-mevtü hak" dâvâsını her- gün cenazelerinin mühriyle imzâ edip tasdik eden otuz bin şâhidin şehâdetini tekzip ve inkâr etmekle olur.

tasvibine mazhar olmayan bu muâmeleye cumhuriyet hükûmeti müsaade et- mediğini; değil yalnız Risâle-i Nur müellifi, eğer fehmetse nev-i beşer küse- ceğini ve anâsırın hiddetlendiğini göstermekle, gâyet güzel bir cevap veriyor.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: İki suâlin cevabıdır.

Birincisi: Ehl-i felsefe, zındıka hesabına diyorlar ki: "bizim memleketi- mizde bulunan bir adam, mecburî cumhuriyetin kanunlarına inkıyâd edecektir. Hâlbuki sen, vazifesiz olduğun halde, halkların teveccühünü kazanmak isti- yorsun" demelerine karşı bir müskit cevap veriyor ki, onların foyalarını ortaya çıkarıp ne olduklarını gösteriyor.

İkinci Sual: "Teveccüh-ü nâsı ve mevki-i âmmeyi kazanmak, bizim va- zifedarlarımıza mahsus olup, sen vazifesiz bir adam olduğundan, teveccüh-ü nâsı ve mevki-i âmmeyi size hoş görmüyoruz" demelerine karşı: Eğer insan bir cesetten ibâret olsaydı, lâyemûtâne dünyada kalsa ve kabir kapısı kapansa ve ölüm öldürülse, o vakit vazifeler yalnız maddî askerlik ve idare memurlarına mahsus kalırdı. Hâlbuki böyle mânevî ve gâyet mühim ve bütün beşeri alâkadar eden bir vazifenin inkârı, "El-mevtü hak" dâvâsını hergün cenazelerinin müh- rüyle imzâ edip tasdik eden otuz bin şâhidin şehâdetini tekzip ve inkâr etmekle olur. Madem inkâr ve tekzip etmek muhâldir; öyle ise, mânevî hâcât-ı zaruri- yeye istinâd eden mânevî çok vazifeler var olduğunu, güzel ve mühim bir iki temsil ile izah ve ispat eder.

Şu risâlenin hâtimesinde, "Enâniyetli ehl-i dünyanın her işinde o kadar hassâsiyet var ki, eğer şuuruları olsaydı, dehâ derecesinde bir muâmele olurdu" diye, ehl-i îmâna, onların o hassasiyet ve desiselerine aldanmamalarını tavsiye ile onların bu hâli bir istidraç olduğunu haber verir.

Küçük Ali

Lem'alar, s. 387-388.

Daire-i itikadı, daire-i muamelâta karıştırmaya mecburiyet yoktur

Sual: Bir kısım Jön Türk der: "Demeyiniz Hıristiyanlara hey kâfir! Zira ehl-i kitaptırlar." Neden kâfir olana kâfir demeyeceğiz?

Cevap: Kör adama, hey kör demediğiniz gibi... Çünkü eziyettir. Eziyet- ten nehiy var. **مَنْ أَذَى ذَمِّيًّا... الخ**³

Saniyen: Kâfirin iki mânâsı vardır: Birisi ve en mütebadiri dinsiz ve münkir-i Sâni demektir. Şu mânâ ile ehl-i kitaba ıtlak etmeye hakkımız yoktur.

İkincisi: Peygamberimizi ve İslâmiyeti münkir demektir. Şu mânâ ile onlara ıtlak etmek hakkımızdır. Onlar dahi razıdırlar. Lâkin örfen evvelki mânânın tebâdüründen, bir kelime-i tahkir ve eziyet olmuştur.

Hem de daire-i itikadı, daire-i muamelâta karıştırmaya mecburiyet yok- tur. Kabildir, o kısım Jön Türklerin muradı bu olsun.

Münazarat, s. 71-72.

Gayr-ı Müslim asker olabilir mi?

Sual: Gayr-ı Müslimin askerliği nasıl caiz olur?

Cevap: Dört vecihle:

Evvelâ: Askerlik kavga içindir. Dünkü gün siz o dehşetli ayı ile boğuştuğunuz vakit karılar, Çingeneler, çocuklar, itler size yardım ettiklerinden size ayıp mı oldu?

Saniyen: Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmın, Arap müşriklerinden muâhid ve halifleri vardı. Beraber kavgaya giderlerdi. Bunlar ise, ehl-i kitaptır. Orduda toplu olmayıp müteferrik olduklarından, bizdeki ekseriyet ve kuvvet-i hissiyat, mazarrat-ı mütevehhimeye karşı set çeker.

Salisen: Düvel-i İslâmiyede velev nadiren olsun gayr-ı Müslim, askerlikte istihdam olunmuştur. Yeniçeri ocağı buna şahittir.

Râbian: Neslen ve serveten tedennimize ve gayr-ı müslimlerin terakkisine sebep, askerliğin bizde münhasır olması idi. Zîrâ bundan kaç asır evvel şu devletin nüfus-u İslâmiyesi kırk milyondan fazla idi. Ve şimdilik, içimizdeki o gayr-ı müslimler, o vakitte yalnız beş altı milyon idi. Servet ve ticaret elimizde idi. Hâlbuki biz yirmiyeye yuvarlandık, fakr bataklığına düştük; onlar, fakrın ayağı altından çıkıp servetin başına binerek, on milyona çıktılar. Bunun en mühim sebebi: Meselâ, senin dört oğlun varsa, askerlik mülâhazasıyla evlenmezler. Şâyet evlenseler, memuriyet ilcâsıyla kedi yavrusu gibi her tarafta gezdirerek, mahsül-ü hayatını zâyî edecektir. Delil istersen Van'a git; bir Ermeni kapısını, bir İslâm dergâhını aç, bak. Göreceksin ki, Ermeni evi on sağlam delil gösterecek, İslâmın evi iki zayıf bürhânı nazar-ı ibrete arz edecektir.

Münazarat, s. 75-76.

Tedenninin mühim bir sebebi

Sual: Biz Türkler ve Kürtler, bizde kalbimizin dolusu, belki cesedimiz mâlâmâl, belki inbisat edip şu derelerde dağ olarak tahaccür etmiş kalemiz olan bir şecaat vardır. Ve başımızın dolusu zekâvetimiz var. Ve sinemizi mâlâmâl edecek gayret vardır. Ve bedenimizi ve âzâlarımızı dolduracak itaat vardır. Ve dereleri hayatlandırarak ve dağları müzeyyen edecek efradımız var. ⁴ Neden böyle sefil ve müflis ve zelil kaldık ki, hem yol üstünde de kaldık. Terakkiye binenler bizi çiğneyip istikbale doğru koşup gidiyorlar. Komşumuz olan milletler bizden az iken, kuvvetleri bizden çok kısa iken, üzerimize tetavül ediyorlar?

اِنَّ رِكْسَهُمْ يَغْلِبُ طَاهِرَنَا

Cevap: Hîn-i meşrutiyette tevbenin kapısı açıktır ve tevbe edenler çoktur. Şimdiki rüesâyâ tevbih ve ta'nifte hakkım yoktur. Ben taşımı sabıka atıyorum. Bazılarının hatırı kırılma da mâzur tutulsun. Yalnız hakkın hatırı kırılmasın. Zira milletin hatırı, onların hatırından daha âli, daha galidir.

İşte o tedenninin mühim bir sebebi: Bazı rüesâ ile haksız olarak millete fedakârlık iddia eden sahtekâr hamiyet-furuşlar veya velâyeti dâvâ eden ehli-yetsiz bazı müteşeyyihlerdir. Fakat sünnet-i seniyyeye muhalif olan bu sünnet-i seyyie, yine istibdadın seyyiatındandır.

Sual: Nasıl?

Cevap: Zira herbir millet için, o milletin cesaret-i milliyesini teşkil eden ve namus-u milliyesini muhafaza eden ve kuvveti onda toplanacak bir mânevî

4- Demek kuvve-i mânevîyeleri kırılmamış.

5- İstersen dikkat et. O zaman Ermeni meb'usu Vartakis ve Hakkârî meb'usu Seyyid Molla Tâhir'e işaret eder. Onların kirlileri, bizim temizlerimize galebe etti.

Neslen ve serveten tedennimize ve gayr-ı müslimlerin terakkisine sebep, askerliğin bizde münhasır olması idi. Zîrâ bundan kaç asır evvel şu devletin nüfus-u İslâmiyesi kırk milyondan fazla idi. Ve şimdilik, içimizdeki o gayr-ı müslimler, o vakitte yalnız beş altı milyon idi. Servet ve ticaret elimizde idi.

Bizdeki sehâvet-i
milliye su-i isti-
mal edildi. Başka
milletin sehâvet-i
milliyesi zeynâb
(havuz) gibi içine
girer, milletin
cevfinde hazine
tutar. Ulûm ve
maarif, altına su
verir. Hem de
zaman-ı sabıkta
bir kısım büyükler
namus-u milleti
muhafaza eden
cesaret-i milliyeyi
su-i istimal edip,
zemin-i ihtilâf
olan kumistana
atıp kaybettiler.

havuz vardır. Ve sehâvet-i milliyesini teşkil eden ve menâfi-i umumiyesini temin eden ve fazla kalan malları onda tahazzün edecek bir hazine-i mâneviyesi vardır. İşte o iki kısım reisler, bilerek veya bilmeyerek, o havuzun ve o hazinenin etrafında delik-melik açtılar. Mâye-i bekayı ve madde-i hayatı çektiler. Havuzu kurutup hazineyi boş bıraktılar. Böyle gitse, devlet milyarlar borç altında kalıp düşecek. Nasıl bir adamın kuvve-i gadabiyesi olan dâfiası ve kuvve-i şehevîye olan cazibesi olmazsa, ölmüş olmuş olur ve hayy iken meyyittir. Hem de, bir şimendiferin buhar kazanı delik-melik olsa, perişan ve hareketten muattal kalır. Hem de bir tesbihin ipi kırılrsa dağılır. Öyle de, bir şahs-ı mânevî olan bir milletin kuvvet ve malının havuzu ve hazinesini boşaltan başlar, o milleti serseri, perişan ve mevcudiyetsiz edip, fikr-i milliyetin ipini kesip, parça parça ederler. Evet, **حَقِيقَتِ كَيْفِ نَمَى كُنْمُ بَرَايِ دَلِ عَامِي چَند** Bazı avâmın hâtırı için hakikatın hâtırını kırma-yacağım.

Sual: Şu makam, nihayet derecede tafsile değer bir makamdır. Mücmel ve müphem bırakma.

Cevap: Zaman-ı sabık, vahşet ve cehaletinizi istihdam ederek pis bir tarik ile ve müheyyâ ettiği plânlarla, bir kısım büyükler cebir kuvvetiyle o menbaı ve o mâdeni delip, zülâl-i hayatı kumistan ve şaristan sahrasına akıttılar. Bazı tembel ve cerrarlar yeşillendi. Hatta onlar servet-i dünyadan tenfir yolunda pençesini küçük bir sayd'a (av) atan biçarelerin hassas ve zayıf damarlarını tutarlardı. Tâ pençeleri o sayddan açılınsın, onlar o avı kaçırsınlar. Evet, her milletin, -o milletin menfaati için bir miktar malı ile fedakârlık edip-bir sehâveti vardır. İşte, bizdeki sehâvet-i milliye su-i istimal edildi. Başka milletin sehâvet-i milliyesi zeynâb (havuz) gibi içine girer, milletin cevfinde hazine tutar. Ulûm ve maarif, altına su verir. Hem de zaman-ı sabıkta bir kısım büyükler namus-u milleti muhafaza eden cesaret-i milliyeyi su-i istimal edip, zemin-i ihtilâf olan kumistana atıp kaybettiler. Herbiri o kuvvetin bir zarfını başkasının boynuna vurup kırdılar ve kırıldı. Hattâ beş yüz bin kahraman ile namus-u milleti muhafaza etmeye müstaid olan bir kuvvet-i azîmeyi mâbeynlerinde sarf edip ihtilâfat zemininde mahvettiklerinden, kendilerini terbiyeye müstahak ederlerdi. Eğer meşrutiyetten ve hürriyet-i şer'iyeden istifade edip, o delikleri kapatıp veya zeynâb suretine çevirseniz, o kıymetli kuvveti harice sarf etmek için devletimizin eline verseniz, bahasına merhamet ve adalet ve medeniyet kazanacaksınız.

Eğer isterseniz sizinle becayiş olacağım. Ben sorayım siz cevap veriniz.

Cevap: **فَاسْئَلُ وَلَا تَجِدُ بِهِ جَبِيراً 6**

Münazarat, s. 94-98.

Medresetü'z-Zehra darülfünunun teşekkülünün sekiz şeraiti

Elhasıl: Vilâyât-ı şarkiye ve ulemasının istikbalini temin etmek istiyoruz. İttihad ve Terakki mânâsındaki hissemizi isteriz. Üzerinizde hafif, yanımda çok azîm birşey isteriz.

Sual: Maksudını müphem bırakma, ne istersin?

Cevap: Câmîü'l-Ezher'in kızkardeşi olan, Medresetü'z-Zehrâ namıyla dârülfünunu mutazammın pek âli bir medresenin Bitlis'te ve iki refikasıyla

Bitlis'in iki cenahı olan Van ve Diyarbakır'da tesisini isteriz. Emin olunuz, biz Kürtler başkalarına benzemiyoruz. Yakinen biliyoruz ki, içtimaî hayatımız Türklerin hayat ve saadetinden neş'et eder.

Sual: Nasıl? Ne gibi? Niçin?

Cevap: Ona bazı şerait ve varidat ve semerat vardır.

Sual: Şeraiti nedir?

Cevap: Sekizdir.

Birincisi: Medrese nâm melûf ve menus ve cazibedar ve şevk-engiz itibarı olduğu halde büyük bir hakikati tazammun ettiğinden, rağabatı uyandıran o mübarek medrese ismiyle tesmiye.

İkincisi: Fünun-u cedideyi, ulûm-u medaris ile mezc ve derc; ve lisân-ı Arabî vâcip, Kürdî câiz, Türkî lâzım kılmak.

Sual: Şu mezcede ne hikmet var ki, o kadar taraftarsın, daima söylüyor-sun?

Cevap: Dört kıyas-ı fâsit⁷ ile hâsıl olan safsatanın zulmünden muhakeme-i zihniyeyi halâs etmek, meleke-i feylesofanenin taklid-i tufeylâneye ettiği mugalâtayı izâle etmek...

Sual: Ne gibi?

Cevap: Vicdanın ziyası, ulûm-u dîniyedir. Aklın nuru, fünun-u medeni-yedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin him-meti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder.

Üçüncü şart: Zülcenaheyn ve Kürtlerin ve Türklerin mutemedi olan Ekrad ulemasının veya istinâs etmek için lisan-ı mahallîye âşına olanları mü-derris olarak intihap etmektir.

Dördüncüsü: Ekradın istidatları ile istişare etmek, onların sabavet ve besatetlerini nazara almaktır. Zira çok libas var; bir kamete güzel, başkasına çirkin gelir. Çocukların talimi, ya cebirle, ya hevesatlarını okşamakla olur.

Beşinci şart: Taksimü'l-a'mâl kaidesini bitamamihâ tatbik etmek-tâ şubeler birbirine medhal ve mahreç olmakla beraber, herbir şubeden mütehasşıs çıkabil-sin.

Altıncı şart: Bir mahreç bulmak ve müdavimlerin tefeyyüzünü temin etmek; hem de mekâtib-i âliye-yi resmîyeye müsavi tutmak ve imtihanları, on-ların imtihanları gibi müntiç kılmak, akım bırakmamaktır.

Yedinci şart: Dâru'l-muallimîni muvakkaten şu dârülfünun dairesinde merkez kılmak, mezc etmektir. Tâ ki, intizam ve tefeyyüz ondan buna geçsin ve fazilet ve diyanet, bundan ona geçsin; tebâdül ile herbiri ötekine bir kanat verip zülcenaheyn olsun.

Sekizinci şart: Kürdistan'da âdet-i müstemirre olan talim-i inifradiyi halka ve daireye tebdil etmek.

Münazarat, s. 126-129.

İkincisi: Zekâttır. Zira biz hem Hanefî, hem Şâfiîyiz. Bir zamandan sonra o Medresetü'z-Zehrâ İslâmîyete ve insânîyete göstereceği hizmetle, şüphe-siz bir kısım zekâtı bil'istihkak kendine münhasır edecektir. Bâhusus, zekâtın

Vicdanın zi-yası, ulûm-u dîniyedir. Aklın nuru, fünun-u medeni-yedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin him-meti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder.

7- İşte o kıyaslar: Mâneviyatı maddiyata kıyas edip Avrupa sözünü onda dahi hüccet tutmak. Hem de bazı fünun-u cedideyi bilmeyen ulemanın sözünü ulûm-u dîniyede dahi kabul etmemek. Hem de fünun-u cedidede mahareti için gurura gelip, dinde de nefisine itimad etmek. Hem de, selefî halefe, maziye hale kıyas edip haksız itirazda bulunmak gibi fasit kıyaslardır.

Ehl-i medrese,
ehl-i mektep,
ehl-i tekkenin
musalâhalarıdır.
Tâ, temayül
ve tebadül-ü
efkârıyla lâakal
maksatta ittihad
eylesinler. Tees-
süfle görülüyor ki,
onların tebâyün-ü
efkârı, ittihadı
tefrîk ettiği gibi;
tehâlûf-ü meşâribi
de terakkiyi tevkif
etmiştir. Zira
herbiri mesleğine
taassup, başka-
sının mesleğine
sathiyeti itibarıyla
tefrît ve ifrat ede-
rek, biri diğerini
tadlil, öteki de
berikini techil
eyliyor.

zekâtı da olsa kâfidir.

Üçüncüsü: Şu medrese neşredeceği semeratla, tamim edeceği ziya ile, İslâmiyete edeceği hizmetle ukul yanında en âlâ bir mektep olduğu gibi, kulüb yanında en ekmeî bir medrese, vicdanlar nazarında en mukaddes bir zaviyeyi temsil edecektir. Nasıl medrese, öyle de mektep, öyle de tekke olduğundan; İslâmiyetin iânât-ı milliyesi olan nüzur ve sadakat kısmen ona teveccüh edecektir.

Dördüncüsü: Mezkûr tebadül için dârü'l-muallimîn ile imtizaç ettiğinden, darü'l-muallimînin varidatı bir derece tevsi ile muvakkaten ve âriyeten-eğer mümkünse-verilse, bir zaman sonra istiğna edecek, o âriyeyi iade edecektir.

Sual: Bunun semeratı nedir ki, on, belki elli beş seneden beri bağıyor-sun?

Cevap: İcmali:⁸ Kürt ve Türk ulemasının istikbalini temin. Ve maarifi, Kürdistan'a medrese kapısıyla sokmak. Ve meşrutiyetin ve hürriyetin mehasinini göstermek ve ondan istifade ettirmektir.

Sual: İzah etsen fena olmaz.

Cevap: Birincisi: İslâmiyeti, onu paslandıran hikâyat ve İsrailiyat ve taassubat-ı bârideden kurtarmak. Evet, İslâmiyetin şe'ni metanet, sebat, iltizam-ı hak olan salâbet-i diniyedir. Yoksa cehilden, adem-i muhakmeden neşet eden taassup değildir. Bence taassubun en dehşetlisi, bazı Avrupa mu-kallitlerinde ve dinsizlerinde bulunur ki, sathî şüphelerinde muannidane ısrar gösteriyorlar. Burhan ile temessük eden ulemânın şâni değildir.

Üçüncüsü: Mehâsin-i meşrutiyeti neşir için bir kapı açmaktır. Evet, aşâirde meşrutiyeti incitecek niyet yoktur. Fakat istihsan edilmezse istifade edilmez; o daha zararlıdır. Hasta tiryakı zehir-alûd zannetse, elbette istimal etmez.

Dördüncüsü: Maarif-i cedideyi medârise sokmak için bir tarik ve ehl-i medresenin nefret etmeyeceği saf bir menba-ı fûnun açmaktır. Zira, mükerreren söylemişim: Fena bir tefehhüm, meş'um bir tevehhüm şimdîye kadar set çekmiştir.

Beşincisi: Yüz defa söylemişim, yine söyleyeceğim: Ehl-i medrese, ehl-i mektep, ehl-i tekkenin musalâhalarıdır. Tâ, temayül ve tebadül-ü efkârıyla lâakal maksatta ittihad eylesinler. Teessüfle görülüyor ki, onların tebâyün-ü efkârı, ittihadı tefrîk ettiği gibi; tehâlûf-ü meşâribi de terakkiyi tevkif etmiştir. Zira herbiri mesleğine taassup, başkasının mesleğine sathiyeti itibarıyla tefrît ve ifrat ederek, biri diğerini tadlil, öteki de berikini techil eyliyor.

Elhasıl: İslâmiyet hariçte temessül etse, bir menzili mektep, bir hücreni medrese, bir köşesi zaviye, salonu dahi mecmaü'l-küll, biri diğerinin noksanını tekmiî için bir meclis-i şûrâ olarak, bir kasr-ı meşîd-i nurânî timsalinde arz-ı didar edecektir. Ayna kendince güneşi temsil ettiği gibi, şu Medresetü'z-Zehrâ dahi o kasr-ı İlâhîyi haricen temsil edecektir.

Eyyühe'l-eşraf! Biz size hizmet ettiğimiz gibi, siz de bize hizmet ediniz. Yoksa ey bize vesayete muhtaç çocuk nazarıyla bakan ehl-i hükümet, size itaat ettiğimiz gibi, saâdetimizi temin ediniz. Ve illâ, ey Kürt ve Türkün cemiyet-i millîye vazifesini bil'istihkak omuzunuza alan eski İttihad ve Terakki! İyi ettiniz mezc ettiniz. İyi etseniz iyi; ve illâ...

Münazarat, s. 129-133.

8- Şu Medresetü'z-Zehrâ'ya dair mebâhisi, Hürriyetin üçüncü senesinde nutuk suretiyle Bitlis'te, Van'da, Diyarbakır'da, daha birçok yerlerde ahaliye ders verdim. Umumen dediler: "Hakikattir, hem mümkündür." Demek diyebilirim ki, ben bu meselede onların tercümanıyım.

Cumhuriyet ki... Adâlet ve meşveret ve kanunda inhisar-ı kuvvetten ibarettir

Cumhuriyet ki⁹, adâlet ve meşveret ve kânunda inhisâr-ı kuvvetten ibârettir. On üç asır evvel Şeriat-ı Garra teessüs ettiğinden, ahkâmda Avrupa'ya dilencilik etmek, dini İslâma büyük bir cinâyettir. Ve şimale müteveccihen namaz kılmak gibidir. Kuvvet kânunda olmalı. Yoksa istibdat tevzî olunmuş olur. **إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْقَوِيُّ الْمُتِينُ** hâkim ve âmir-i vicdanî olmalı. O da; mârifet-i tam ve medeniyet-i âmm veyâhut din-i İslâm namıyla olmalı. Yoksa istibdat daima hükümfermâ olacaktır.

İttifak hüdâdadır, hevâda ve heveste değil. İnsanlar hür oldular, ama yine abdullahtırlar. Her şey hür oldu. Şeriat da hürdür, meşrutiyet de. Mesâil-i Şeriâtı rüşvet vermeyeceğiz. Başkasının kusuru, insanın kusuruna senet ve özür olamaz. Yeis mâni-i her kemâldir. “Neme lâzım, başkası düşünsün” istibdadın yadigâridir. Bu cümlelerin mâbeynini rabtedecek olan mukaddematı, Türkçe bilmediğim için mütâliin fikirlerine havale ediyorum.

Hutbe-i Şamiye, s. 93.

İstibdat, zulüm ve tahakkümdür; Meşrutiyet, adâlet ve Şeriattır

Birinci Cinayet: Geçen sene bidayet-i Hürriyette elli-altmış telgraf umum şark aşiretlerine Sadâret vasıtasıyla çektim. Meâli şu idi:

“Meşrutiyet ve kanun-u esasî işittiğiniz mesele ise, hakikî adalet ve meşveret-i şer'iyeden ibarettir; hüsn-ü telâkki ediniz. Muhafazasına çalışınız. Zira dünyevî saadetimiz Meşrutiyettedir. Ve istibdattan herkesten ziyade biz zarardîyiz.”

Her yerden bu telgrafların cevabı, müspet ve güzel olarak geldi. Demek vilâyat-ı şarkiyeyi tenbih ettim, gafil bırakmadım. Tâ yeni bir istibdat onların gafletinden istifade etmesin. Neme lâzım demediğimden cinayet işledim ki, bu mahkemeye girdim.

...

Üçüncü Cinayet: İstanbul'da yirmi bine yakın hemşehrilerimi-hamal ve gafil ve safdil olduklarından-bazı particiler onları iğfal ile vilâyat-ı şarkiyeyi lekedâr etmelerinden korktum. Ve hamallann umum yerlerini ve kahvelerini gezdim. Geçen sene anlayacakları suretle Meşrutiyeti onlara telkin ettim. Şu meâlde:

İstibdat, zulüm ve tahakkümdür. Meşrutiyet, adâlet ve Şeriattır. Padişah, Peygamberimizin emrine itaat etse ve yoluna gitse halîfedir. Biz de ona itaat edeceğiz. Yoksa Peygambere tâbi olmayıp zulüm edenler, padişah da olsalar haydutturular. Bizim düşmanımız cehâlet, zaruret, ihtilâftır. Bu üç düşmana karşı; san'at, marifet, ittifak silâhiyle cihâd edeceğiz. Ve bizi bir cihette teyakkuza ve terakkiye sevk eden hakikî kardeşlerimiz Türklerle ve komşularımızla dost olup el ele vereceğiz. Zirâ husûmet-te fenalık var, husûmet vaktimiz yoktur. Hükümetin işine kaşmayacağız. Zirâ hikmet-i hükümeti bilmiyoruz.

İşte o hamalların, Avusturya'ya karşı-benim gibi bütün Avrupa'ya karşı boykotajları ve en müşevveş ve heyecanlı zamanlarda âkılâne hareketlerinde bu

Cumhuriyet ki,
adâlet ve meşveret
ve kânunda
inhisâr-ı kuv-
vetten ibârettir.
On üç asır evvel
Şeriat-ı Garra
teessüs ettiğin-
den, ahkâmda
Avrupa'ya
dilencilik etmek,
dini İslâma büyük
bir cinâyettir. Ve
şimale mütevecci-
hen namaz kılmak
gibidir. Kuvvet
kânunda olmalı.
Yoksa istibdat
tevzî olunmuş
olur.

9- O zaman meşrutiyet, şimdi o kelime yerine Cumhuriyet konulmuş.

Altıyüz seneden
beri bayrak-ı tev-
hidi umum âleme
karşı ilan eden ve
istibdada şiddet-i
itaat ve terk-i
adat-ı milliye
ile ihtiyarlanan
bizim şanlı Türk
pederlerimize kuv-
vet ve cesaretimizi
peşkeş ve hediye
edelim. Ona
bedel, onların akıl
ve marifetinden
istifade edeceğiz.
Ve asaletimizi de
göstereceğiz.
Mahasıl: Türkler
bizim aklımız,
biz de onların
kuvveti. Mecmuu-
muz bir iyi insan
oluruz. Hodserane
yapmayacağız. Bu
azmimizle başka
unsurlara ders-i
ibret vereceğiz. İyi
evlad böyle olur.

nasihatın tesiri olmuştur. Padişaha karşı irtibatlarını ta'dil etmeye ve boyko-
tajlarla Avrupa'ya karşı harb-i iktisadî açmaya sebebiyet verdiğimden, demek
cinayet ettim ki, bu belâya düştüm.

Divan-i Harb-i Örfi, s. 21-24.

İstanbul'da Kürtlere edilen Telkinat

(Ruhumu misafireten bir hamal cesedine gönderdim. Ve hamal lisanıyla
hammallara hitaben beyan-ı hal ettim. Kusurumu müstear hamallığıma bağış-
lamalı.)

Ey hammallar!

...

Bundan maada bizim üç düşmanımız var. Bizi mahv ediyor.

Birincisi: Fakr. Yalnız burada kırk bin hammal buna canlı delillerdir.

İkincisi: Cehl. Bu kırk binde kırk nefer, mürebbi-i efkârı olan gazeteyi
bu zaman-ı terakkide okuyamamasıyla müsbittir.

Üçüncüsü: Keşmekeştir. Simdi dörtyüz bin cesur muharib bir kuvve-i
cesimeye malik olduğumuz halde ihtilaf-ı dâhilîden dolayı mahv oluyor. Şimdi
bize üç elmas kılıncı lazımdır. Ta ki üç cevherimiz muhafaza ve üç düşmanımızı
da mahv etsin.

Birincisi: İttihad-i milli.

İkincisi: Sa'yi insani.

Üçüncüsü: Muhabbet-i millidir ki, bu ittihadla o kuvve-i cesimeyi hü-
kümetin eline vermekle harice sarf ettiğinden kendimizi müstehak-ı adalet ve
ona bedel hükümetten adalet müterakim hukukumuzu isteyeceğiz.

Altıyüz seneden beri bayrak-ı tevhidi umum âleme karşı ilan eden ve
istibdada şiddet-i itaat ve terk-i adat-ı milliye ile ihtiyarlanan bizim şanlı Türk
pederlerimize kuvvet ve cesaretimizi peşkeş ve hediye edelim. Ona bedel, onla-
rın akıl ve marifetinden istifade edeceğiz. Ve asaletimizi de göstereceğiz.

Mahasıl: Türkler bizim aklımız, biz de onların kuvveti. Mecmuumuz
bir iyi insan oluruz. Hodserane yapmayacağız. Bu azmimizle başka unsurlara
ders-i ibret vereceğiz. İyi evlad böyle olur.

Hem de istibdat zamanında bir batman itaat etmiş isek, şimdi bin
batman itaat ve ittihad farzdır. Zira şimdi sırf menfaati göreceğiz. Çünkü
hükümet-i meşruta, hakiki hükümet-i meşruadır.

Elhasıl: İttifakta kuvvet var. İttihadda hayat var. Uhuvvette saadet var.
İtaat-i hükümette selamet var. Hablü'l-metin-i ittihadı ve şerit-i muhabbete
sarılmak zaruridir.

Eski Said Dönemi Eserleri, s. 185.